

פרשת תזריע-מצורע: ירידה לצורך עליה

א. הקדמה

פרשיות השבוע, תזריע-מצורע, עוסקות ברובן בנגעי הצרעת הבאים על האדם, כשהפרשייה הראשונה בצמד הפרשיות היא פרשיית טומאת היולדת ואיזכור ברית המילה ביום השמיני לאחר שבעת ימי הטומאה. דברים הבאים ננסה לשזור פרשיות אלו יחד עם עניינו של ראש-חודש הבא עלינו לטובה.

ב. חטא היולדת וירידת הנשמה

לאחר טהרת האישה היולדת מביאה היא למקדש ב' קרבנות: "כִּבְשֹׁן בֶּן שָׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תֹר לְחֻטָּאת"¹, קרבנות הנראים כסותרים זה את זה בהבאתם יחד. זאת ועוד, מובן הדבר מדוע מביאה היא קרבן עולה, "כדי להידבק ביוצרה אשר עשה עימה להפליא בהצלתה מצער וסכנת הלידה"², אך מדוע זקוקה היא להביא קרבן חטאת הבא בד"כ על חטא, "כיוון שלא יימצא לה עוון אשר חטאה"³. להבנת עניין חטאה של היולדת אשר בעטיו מביאה היא קרבן חטאת, יש לתת מענה לשאלה הראשונה בה פתחנו - הבאתם יחד של קרבן עולה וקרבן חטאת הנראים כסותרים זה את זה, בעוד העולה באה על השמחה בהצלה באה החטאת על צער ותוגה בעקבות חטא. דואליות זו בקרבנות היולדת מבוטאים בדברי **רבינו בחיי** (ויקרא יב, ב):
וטמאה שבעת ימים - גזירת הכתוב הוא שהטומאה שבעה והטהרה כמו כן שבעה, כי הימים טהורים במעלה השביעית הם ממטה למעלה, גם השמחה שבעה, והאבלות כמו כן שבעה, והכל דרך אחד להם.
שוזר הוא רבינו בחיי בין שמחה לצער דרך שבעת הימים; הטומאה והטהרה, שמחת חתנים הנמשכת שבעה ימים ואבילות המת הנמשכת אף היא כן.
השוואה זו בין שמחת הבאת החיים החדשים לבין אבילות על מת מופיעה בעת הלידה, כדברי **בעל הטורים** (ויקרא יב, ב): "וטמאה שבעת ימים. וכן ז' ימי אבילות כלעומת שבא כן ילד".
דברים אלו בוטאו במנהג הרווח: "לעשות סעודה ומשתה בליל שבת לאחר שנולד זכר, נכנסים אצל התינוק לטעום שם"⁴. וטעמו של דבר: "שהוא אבל על תורתו ששכח"⁵.
דברים אלו דורשים ביאור, כיצד יתכן שבעת בה זוכה האישה להביא חיים חדשים לעולם תימהל השמחה באבילות ותוגה, כבימי אבילות המת.

¹ ויקרא (יב, ו).

² אברבנאל (ויקרא יב, ב).

³ אברבנאל (שם). ראה נידה (לא ע"ב); מהר"ל (חידושי אגדות, שם).

⁴ רמ"א (יו"ד רסה, יב). מקורו בדברי הבבלי בבא קמא (פ ע"א) ובדברי התוספות (שם ד"ה לבי).

⁵ ט"ז (יו"ד סימן רסה ס"ק יג).

תשובה לדבר טמונה ב**בבלי נידה** (ל ע"ב) המתארת את חיי העובר ברחם אימו, ובין השאר נאמר: נר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו... ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים... ומלמדין אותו כל התורה כולה...

וכיון שבא לאוויר העולם - בא מלאך וסטרן על פיו, ומשכחו כל התורה כולה, שנאמר לפתח חטאת רובץ. ואינו יוצא משם עד שמשיבין אותו... תהי צדיק ואל תהי רשע... והוי יודע שהקב"ה טהור ומשרתיו טהורים, ונשמה שנתן בך טהורה היא, אם אתה משמרה בטהרה - מוטב, ואם לאו - הריני נוטלה ממך.

שבר גדול עובר על העובר בצאתו מרחם אימו. בעוד ברחמה היה דומה הוא לאדם הראשון קודם החטא שהיה נרו של עולם, כולו היה בבחינת נשמה טהורה ללא עירוב גשמיות, הרי בעת בה מתחברת הנשמה עם הגוף הגשמי, בעת יציאתו לאוויר העולם חווה הוא שבר גדול המבוטא בשכחת התורה. מהלך זה שעוֹבֵר העובר מרחם אימו ועד ליציאתו לעולם, מבטא את השלימות האידילית, עת בה מצוי ברחם אימו, ואת חסרונה ביציאתו לאוויר העולם, חסרון המגולם בבריאה בכללה ומתבטא באדם עצמו הנפגש עם המציאות הגשמית.

לאור זאת, קרבן חטאת היולדת אינו בא בהכרח על חטא המצריך כפרה, אלא על חסרון בבריאה, חסרון בבריאת האדם, כאשר המצב האידילי הוא בשלימות ועתה נשמתו מלובשת בגוף חומרי. מקור חסרון זה הוא בחטא אדם הראשון שבא בעקבות האשה, כדברי **כלי יקר** (ויקרא יב, ב'):

כל זה נמשך בדרך טבע מן חטא הקדום, כמו שנאמר וטהרה ממקור דמיה, כי החטא הקדום של חוה הוא מקור נפתח לדמים טמאים אלו לחטאת ולנידה... חטא ראשון אשר ממנו נתפשטה הטומאה והזוהמא בעולם וגרם לכל הנולדים טומאת שבעה.

כי אילו לא חטא האדם היה כמלאך אלוהים למעלה מן מערכת שבעה כוכבי לכת ובחטאו הוסר ממנו הרוחניות ונפל תחת ממשלת המערכה אשר מצידם נמשכה הטומאה לאדם כי כל דבר גשמי נופל תחת מספר שבעה כוכבי לכת ושבעה ימי בראשית.

פעמים רבות הרחבנו שבחטא אדם הראשון נוצר חוסר האיזון בין הגשמי לרוחני, ובכך נטה האדם מהשלימות המאוזנת בו בראו קונו. הפער בין המצב האידילי טרום החטא לבין זה שלאחריו, מבוטא בכל אדם במעבר בין רחם אימו ליציאתו לאוויר העולם, כאמור. עדיין עלינו להבין את שילובם של הקרבנות השונים, עולה וחטאת - שהרי השכלנו להבין כיצד משתלבים הצער והאבל בלידה, אך עתה יש להבין היכן מקומה של השמחה ושילובה עם הצער.

ג. ברית המילה והעליה

השילוב בין שמחה לאבל המבוטא בקרבנות היולדת, מהווה את ראשיתו של שילוב זה במשך כל חיי האדם, מעת היוולדו ועד יום מותו, כמתאר את ראשית הווייתו בה עלול היה להיברא בשלימות אך נקנס עליו לצאת לאוויר העולם ולהלביש את הנשמה במעטה חיצוני חומרי. מהלך זה אינו מצב נתון - חוסר שלימות, יש בכוחו של האדם לחתור ולהגיע לשלימות הקמאית.

⁶ ראה: **רש"י** (מלכים א, א, כא): "חטאים - חסרים ומנועין מן הגדולה, כמו אל השערה ולא יחטיא".

⁷ ראה עוד בדבריו בהמשך (ויקרא יב, ח); **שם משמואל** (ויקרא שנת תרעז, עמוד רל); **של"ה** (תורה אור, תו"כ ז).

יורו על כך דברי הבבלי האמורים לעיל, בהם מתואר שהיה המלאך מלמד את העובר כל התורה כולה ולעת יציאתו היה משכחו, דבר המעלה תמיהה - אם בסופו של יום היה שוכח את כל לימודו, מדוע לימדו את כל התורה כולה מלכתחילה?⁸

התשובה לכך היא - השאיפה לתיקון.

נצרכת היא המציאות האידיאלית בהיותו במעי אימו להורות לאדם היוצא לאוויר העולם לאן עליו לשאוף, עליו להתקדם ולהשתלם עד שובו למציאות הקמאית בו היה ממקודם.

ללא המציאות המושלמת הקמאית, לא תיתכן השאיפה לחזרה אליה.

הוראה זו נותנת אותותיה בברית המילה הנערכת ביום השמיני, כאשר מעשה זה מורה על תיקון הבריאה והשלמת האדם בשאיפתו לשלימות, כמענה רבי עקיבא לשאלת טורנוסרפוס מדוע לא ברא הקב"ה את הוולד מהול אם אכן רצונו בברית המילה. וענה לו ר"ע: "לפי שלא נתן הקב"ה לישראל את המצוות אלא כדי לצרף בהן"⁹.

אשר לכן, לא בכדי ניתנה ההוראה על ברית המילה מיד לאחר ההודעה על טומאת היולדת¹⁰, שהרי טומאתה נמשכת שבעה ימים, כהוראת מספר 7 על העולם הטבעי המגושם שהזדהם בעקבות החטא הקדמון, אך היום השמיני להיותו מורה על בחינה מעל הטבע מסוגל הוא לתיקון החטא הקדמון שהביא עימו את הטומאה ולחזרה לשלימות האדם כימי קדם¹¹.

זה הטעם שמענה מוטל על האדם בצאתו לאוויר העולם לשוב אל תורתו אשר למד במעי אימו ונשכחה ממנו בעקבות המלאך, שהרי יכולת התיקון והשיבה למקור נעוצים בלימוד התורה המורה על המדרגה מעל הטבע, כדברי **מהר"ל** (נצח ישראל, פרק יט): "התורה היא על הטבע והיא המדרגה השמינית", ובאה היא לתקן את הירידה לעולם הטבע החומרי.

עתה, לאור דברים אלו נבין את השילוב בקרבנות היולדת, עולה וחטאת המסמלים שמחה ואבל - בכל לידה יש מצב מורכב - צער ואבילות על ירידת הנשמה לזה העולם, כפי שהתבאר, ושמחה גדולה על הכוח שניתן לו לאדם לתיקונו של עולם דרך תיקונו עצמו.

ד. תיקון העולם בקרבן ראש-חודש

מגמה זו של תיקון העולם והאדם בירידה מהמציאות האידיאלית והשיבה למקור העליון מתבטאת גם בקרבן החטאת שמקריבים ישראל מידי חודש בחודשו: "וּשְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַה'",¹² כאשר לשון התורה מורה על הקרבת חטאת על 'חטאו' של הקב"ה, חטאת לה'.

אמר הקב"ה, הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח. והיינו דאמר רשב"ל, מה נשתנה שער

של ראש חדש שנאמר בו לה' - אמר הקב"ה, שער זה יהא כפרה על שמיעטתי את הירח¹³.

אגדה זו עלומה ונסתרת היא¹⁴ אך מלמדת על מגמת התיקון שהירידה היא יסוד העליה:

⁸ שאלה דומה ניתן לשאול על חיבור אדם ואישה ונסירתם לאחר-מכן. ראה: **קידושין** (ב ע"ב).

⁹ **מדרש** (תנחומא, פרשת תזריע סימן ז).

¹⁰ ראה: **תרגום יונתן** (יב, ג).

¹¹ בדברי חז"ל מצאנו שאדם הראשון נולד מהול ובחטאו נמשכה הערלה על האדם וזקוק הוא לתיקון, ראה: **מדרש** (תנחומא, נח פרשה ה); **בבלי סנהדרין** (לח ע"ב). ראה עוד **שפת אמת** (לך-לך שנת תרנ"ג); ראה עוד **כלי יקר** (ויקרא יב, ב) שהאריך בכך וחילק בין לידת זכר ללידת נקבה שאינה בברית מילה, שאינה זקוקה לתיקון. וכ"כ **חתם סופר** (תזריע עמוד כז; תורת משה ח"ב דף מד ע"א).

¹² יש לציין את דברי **המדרש** (שמות רבה לח, ח) שבזכות מצוות מילה זכה אהרן להיכנס אל הקודש פנימה, דבר המורה על המילה כתיקון ושיבה למקור הקודש.

¹³ **במדבר** (כח, טו).

¹⁴ **חולין** (ס ע"ב).

¹⁴ ראה: **הרא"ה קוק** (אגרות ראי"ה ח"ב, אגרת תסט עמוד קח); **לב אריה** (חולין ס ע"ב).

כי הקרבן הזה מתקן ג"כ החסרון במעשה ה'... והנה המיעוט של הירח גורם התקרבות אל השי"ת אשר הוא מביא עליו את הקרבן... כי קטנות הירח הוא העדר האור והיה כאן חסרון. וכאשר היה כאן התקרבות זה מסלק החסרון¹⁵.

חטאו' של בורא העולם אינו חטא במובן הרגיל, אלא משמעותו חסרון, כפי שהתבאר בחטאה של היולדת, כאשר החסרון הוא בהשפעת האור האלוקי הניכר במיעוט הירח. ברם, חסרון זה במעשה הבריאה, הגם שמצריך הוא קרבן חטאת, מ"מ נוסך הוא את ההתקרבות החדשה של הבריאה והאדם אל בוראו לימי קדם, דבר המלווה בשמחת יום ראש-חודש כיום חג¹⁶.

ה. צרעת, לשון הרע והאור האלוקי

אם עד עתה השכלנו להבין שהגם שיש צער ואבילות בירידת הנשמה לעולם החומרי, וחסרון מסוים בבריאת העולם מצידו של בוראו, הרי שמכל-מקום מהול הוא הצער בשמחה על הכוח לתקן שניתן לו לאדם מבוראו, בו יוכל לשוב למעלתו הקודמת ולהשיב את העולם למקורו.

ברם, נגע הצרעת מסמל הוא את סתימת הגולל על יכולתו זו של האדם לתיקונו ותיקון העולם.

נגעי הצרעת הבאים על האדם הינם תוצאה מחטא לשון הרע, חטאו של הנחש הקדמוני:

אמר ריש לקיש, מאי דכתיב זאת תהיה תורת המצורע? זאת תהיה תורתו של מוציא שם רע. ואמר ריש לקיש, מאי דכתיב אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון? לעתיד לבוא מתקבצות כל החיות ובאות אצל נחש, ואומרות: ארי דורס ואוכל, זאב טורף ואוכל, אתה מה הנאה יש לך? אומר להם, וכי מה יתרון לבעל הלשון¹⁷.

לפיכך מביאו הקב"ה בדין אצל נחש, כדי שיתבייש, מפני שהשיא אדם הראשון¹⁸.

ננסה להתחקות אחרי נגע הצרעת הבא בעקבות חטא לשון הרע שראשיתו בחטא הקדמון:

כפי שהתבאר, הגם שירדה הנשמה לעולם הגשמי והתלבשה בגוף, מטרת עבודת האדם מעתה היא לשוב אל השלימות הקמאית, דבר הכרוך בזיכוך הגוף הגשמי להארת הנשמה דרכו, עבודה המשיבה את האדם לימי עלומיו טרם החטא, בו הייתה ההארה הפנימית משפיעה אל החוץ ולא היה הגוף הגשמי מהווה חציצה מהנשמה להופיע, דבר המבוטא בכותנות אור בהן היה לבוש¹⁹.

אולם, בעקבות החטא נוצר חיץ ברור בין הנשמה לגוף בחסרון הארת הנשמה הפנימית אל החוץ, ונהפכו כותנות האור לעור, לבגד גשמי החוצץ בין הפנימיות לחיצוניות.

הבדלה זו וחיץ זה באו בעקבות לשון הרע המהווה הפרדה לא רק בין חלקי החברה²⁰ אלא שבחלקת לשונו מפריד בעל לשון הרע בין שמים לארץ. מפר הוא את האיזון הנכון בו ברא הבורא את האדם המורכב מאיזון נכון בין רוחני לגשמי, בין שמים וארץ, הפרה המתבטאת בחלק הרוחני של האדם, כוח הדיבור נשמת החיים בו יכול האדם להמשיך את האור האלוקי לתוככי הבריאה כשם שנברא העולם במאמר²¹, אך בעל לשון הרע פוגם בחלק זה ומהווה פגיעה והפרת האיזון בין נשמה לגוף.

¹⁵ מהר"ל (חידושי אגדות שבועות ט ע"א).

¹⁶ על היות ראש חודש כיום שמחה, ראה: במדבר (י, י); הושע (ב, יג). על סעודות ר"ח, ראה: מסכת סופרים (יט, ז); ירושלמי (מועד קטן פ"ב ה"ג; סנהדרין פ"ח ה"ב); שולחן ערוך (או"ח סימן תיט סעיף א); ערוך השולחן (או"ח סימן תיט סעיף א-ב); משנה ברורה (סימן תיט ס"ק א).

¹⁷ ערכין (טו ע"ב). ראה רשב"א (בבא קמא ב ע"ב ד"ה ופריק): "וסבור אני, שאף הנחש שנשך הוי תולדה דשן, ואף על פי שאינו אוכל לפי שנהנה בנשיכתו".

¹⁸ רש"י (תענית ח ע"א ד"ה לך).

¹⁹ ראה מה שביארנו בהרחבה בעניין זה בפרשת מקץ - 'הבגד והאור'.

²⁰ ערכין (טו ע"ב): "הוא הבדיל בין איש לאישתו בין איש לרעהו".

²¹ ראה: מהר"ל (נתיבות עולם, נתיב הלשון פרק א).

הפרת האיזון אינה רק ביחס לאדם, אלא ביחס לכלל הבריא, כדברי **הזוהר** (פרשת פקודי²²):
יש רוח אחת שעומדת על כל אותם בעלי לשון הרע, שכאשר מתעוררים בני אדם בלשון הרע,
אז מתעוררת אותה רוח הרעה הטמאה שלמעלה, הנקראת סכסוכא, והיא עולה למעלה
וגורמת בזה התעוררות של לשון הרע, מוות וחרב והרג בעולם... וכולם מקטרגים לעורר
לאותו נחש הגדול שיהיה מקטרג על העולם.

בעל לשון הרע מביא עימו בתוצאה ישירה את נגע הצרעת המהווה סגירות ואטימות האור האלוקי
מלהשפיע אל החוץ²³, דבר המונע מהאדם להשתלם ולהעצים את האור האלוקי בו להארתו מהפנים
אל החוץ ומותירו בעל חסרון בהפרת האיזון בין חלקי נפשו.

לאור זאת מובנת היא שותפותו הבלעדית של הכהן בטומאתו וטהרתו של המצורע²⁴:
כפי שהתבאר, בעל לשון הרע הנענש בנגע הצרעת גורם לעצמו ולעולם כולו את חסרון הארת הנשמה,
האור האלוקי, במציאות, מגמה אותה עלינו לתקן בעקבות החטא הקדמון.

"וְהִנָּבֵא אֶל אֶהְרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל אֶחָד מִבְּנָיו הַכֹּהֲנִים"²⁵ - ב' מעלות לו לאהרון הכהן בפרט ולבניו בכלל
המסייעות בכל תהליך טומאת וטהרת המצורע: יכולת האיזון הנכון והארת האור האלוקי.²⁶

הכהנים מסמלים את השלימות הבאה מהאיזון בין הרוחני לגשמי²⁷, ולכן אהרון היה "אוהב שלום
ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה"²⁸, מחמת היות אהרון שלם ומאוזן ראה את הצורך
לקרב את הבריות הן לעצמן בלימוד התורה המהווה את יכולת השלמתו של האדם והחזרתו
למציאות רחם אימו בו היה לומד תורה, והן זה לזה, כדברי **אבות דרבי נתן** (יב, ב):

שני בני אדם שעשו מריבה זה עם זה, הלך אהרן וישב לו אצל אחד מהם ואמר לו, בני ראה
חברך מהו אומר מטרף את ליבו וקורע את בגדיו אומר אוי לי היאך אשא את עיני ואראה
את חברי בושתי הימנו שאני הוא שסרחתי עליו. הוא יושב אצלו עד שמסיר קנאה מליבו
והולך אהרן ויושב לו אצל האחר... הוא יושב אצלו עד שמסיר קנאה מליבו.

וכשנפגשו זה בזה גפפו ונשקו זה לזה²⁹.

מכוח שלימות זו באה ההארה האלוקית להתגברות - "וַיַּעַשׂ כֵּן אֶהְרֹן אֶל מוֹל פְּנֵי הַמִּנְוָה הַעֲלָה
נִרְתִּיקָ"³⁰. בהעלאת אור המנורה משך אהרון הכהן את האור האלוקי הגנוז לבית המקדש וממנו
חוצה לו, והיווה בכך תיקון לאור האלוקי הגנוז מששת ימי הבריאה שעליו לא נאמר 'ויעש כן' אלא
'ויהי אור', ועתה בהארת אור המנורה והארת הפנים בברכת הכהנים, 'יאר ה' פניו אליך', מתגבר
האור האלוקי במציאות לזיכוכה.

ב' עניינים אלו, השלימות ובעקבותיה ההארה האלוקית, מהווים את המענה הראוי לנגע הצרעת
הבאה בגין לשון הרע המפריד ומבדיל בין האור האלוקי להשפעתו במציאות ולקביעת חוסר
השלימות בה.

²² הובא תרגומו ב**שמירת הלשון** (שער הזכירה פרק ב).

²³ ראה: **אונקלוס** (ויקרא יג, ב): "לְנֶגַע צָרְעַת - למכתש סגירו"; **זוהר** (ויקרא מז, א); **רש"י הירש** (שם); **כוזרי** (מאמר שני אות ט); **כתבי האר"י** (תזריע שנת תרע"ה עמוד רכד).

²⁴ ראה עוד: **מועד קטן** (ז ע"ב); **רמב"ם** (הל' טומאת צרעת פ"ט ה"ב).

²⁵ **ויקרא** (יג, ב).

²⁶ ראה גם: **כלי חמדה** (פרשת מצורע אות א דף מח ע"א-מח ע"ב).

²⁷ ראה מה שהרחבנו בפרשת צו-שבת הגדול (אות ז).

²⁸ **אבות** (פ"א מ"ב).

²⁹ האחדות והחיבור נשזרו במהותם של הכהנים כבר בשם אביהם לוי, כדברי **אונקלוס** (בראשית כט, לד): "הַפָּעַם יִלְוֶה אִישׁוֹ אֶלִי - הדא זמנא יתחבר לי בעלי". ראה עוד: **מהר"ל** (גבורות ה', פרק ל).

³⁰ **במדבר** (ח, ג).